

Antivirus: Proč se lidi opakovaně rozhodnou úplně blbě

 cz24.news/antivirus-proc-se-lidi-opakovane-rozhodujou-uplne-blbe

7. března 2023

 [Stáhnout PDF](#)

Sledujte nás na Telegramu: [@cz24news](https://t.me/cz24news)

Na bázi čeho se rozhodujeme, čemu věřit? Máme ke svejm rozhodnutím dobrý, objektivní důvody, nebo se necháváme ovlivnit emocema, předsudkama a manipulací ostatních? Rozhodujeme se racionálně nebo ne? Dá se něčemu věřit proto, že to slyšíme každěj den? Máme věřit odborníkům?

Drtivá většina lidí si myslí, že tohle všechno zvládá a rozhoduje se dobře, a to i v případech, kdy to výsledky nepotvrzují. Ve skutečnosti to většina lidí vůbec nezvládá a jejich rozhodování je ovlivněný desítkama různěch předsudků a zkreslení, kterejch si nejsou vůbec vědomi. Rozhodování lidí podléhá jak ohromný míře manipulace zvenku, tak ohromný míře sebeklamů.

To, že si těch sebeklamů vůbec nejsou vědomi, je přesně ten důvod, proč se to děje. Tendence podléhat sebeklamům a určitéjm předsudkům máme všichni, a spousta z nich je celkem logická a víceméně přirozená. To ale neznamená, že se jim nemůžeme bránit. Na to o nich ale nejdřív musíme vědět. Potřebujeme vědět, že existují a jak fungují, a z toho nám potom vyplyne, jak se jim vyhnout.

Těmhle sebeklamům se říká kognitivní zkreslení (cognitive bias) a jsou jich stovky. Potlačím nutkání napsat zase celou knížku a vyjmenovat je všechny, takže si popíšeme jen několik nejzásadnějších. Povíme si teda o tom, jak nás ovlivňují různé podprahový myšlenkový pochody, pocity, názory, předsudky, a vnější okolnosti, a jak zkreslují naše vnímání reality.

Při rozhodování se nebo posuzování nějaký situace by se člověk měl snažit o **objektivitu**, aby se dopátral *správného výsledku*.

Objektivita je v podstatě eliminace všech těch zkreslení, o nichž budeme mluvit. Je to zaměření na čisté fakta, bez všelijakého bordelu, kterej může naše chápání situace nějak zamlžovat.

Objektivita je, jak věci opravdu jsou, a ne jak se nám zdají nebo jak si myslíme, že jsou, a už vůbec ne jak chceme, aby byly. Je to způsob, jak se dopátrat pravdy.

Kognitivní zkreslení jsou jevy a procesy, který pokrývají naše vnímání a zabraňují nám v objektivitě a tudíž nám **komplikují cestu k pravdě**. Kdo se chce dobrat pravdy, potřebuje se naučit dívat se na věci co nejvíc objektivně, a tudíž eliminovat co nejvíc kognitivních zkreslení ze svého myšlení, vnímání, a pohledu na svět. Prvním krokem k tomu, aby tahle eliminace byla vůbec možná, je *vědomí* o těch zkresleních.

Jelikož s terminologií je to v Češtině dost katastrofa, budu v první řadě udávat anglický termíny. Jednak proto, že je dobře znám a ty český ne (hledal jsem je až kvůli článku, a ne vždycky našel), za druhý proto, že ty český překlady často nejsou moc výstižný a míjeji pointu,

za třetí proto, že ty překlady často zní retardovaně, a za čtvrtý proto, že pokud vim, tak většinu těch českých termínů stejně nikdo nezná, protože jsem je v životě neslyšel někoho použít, zatímco ty anglický jsou dost běžný.

Ten rozdíl v kvalitě terminologie je vidět už na samotnejch slovech *bias* a *zkreslení*, jak se to u nás překládá. Slovo „bias“ znamená zaujatost, předpojatost, předsudky. A o to tady jde. Tohle potom vede ke zkreslení, což je anglicky „distortion“, a už něco trochu jinýho. U kořene problému je ten „bias“, neboli předpojatost a předsudky, a až *důsledkem* týhle předpojatosti je zkreslení ve vnímání.

Ale tohle ještě není takovej problém a mnohem horší je to u těch jednotlivých termínů. Například „the halo effect“ Wikiparodie uvádí česky jako „haló efekt“. Anglický „halo“ znamená svatozář, a to zkreslení spočívá v tom, že někoho vnímáme na základě nějakých svých dojmů nekriticky pozitivně (jako kdyby měl svatozář), a filtrujeme jakýkoliv negativní informace o tom člověku, protože máme ten předsudek, že to u tak dobrýho člověka není možný.

Například vám někdo (řekněme třeba Brad Pitt) může připadat jako vzor dokonalosti a máte ho skoro za svatýho, a když pak uslyšíte, že někoho zmlátil, tak tomu nechcete věřit. Jenže je to pravda! Stačí se podívat na *Fight Club*.

Naproti tomu z českýho termínu „haló efekt“ bych si vyvodil tak možná to, že Pittovi lidi hodně telefonují. „Haló? Haló, je to Brad Pitt? Haló?? Halóóóóó?! ... Von mi to zavěsil, hajzl. o.O“

Je mi jasný, že se najdou lidi, kteří budou nadávat, že používám anglický termíny a budou to maskovat jako vlastenectví. Což je taky zajímavěj příklad kognitivního zkreslení. Tady se vlastní nedostatek maskuje jako ctnost.

„Nerozumím tomu, protože jsem se nikdy nenaučil anglicky“ je zhodnocení, kterému se hodně lidí vyhne, protože to ohrožuje jejich *vlastní důležitost*, a místo toho situaci interpretují jako „jsem *vlastenec* a žádnou blbou angličtinu na nic nepotřebuju“, a pak nadávají na všechny *nevlastenecký záškodníky*, kteří zákeřně používají anglický termíny, což z nich jasně dělá podlý imperialisty. Což nicméně, pokud to nabere takovouhle intenzitu, velmi pravděpodobně jen zakrejšvá jejich komplex méněcennosti z toho, že neumí něco, co ostatní umí.

Vlastní důležitost, kterou jsme si nedávno pořádně objasnili, má mimochodem s kognitivníma zkresleníma hodně co do činění. Spousta těch zkreslení má kořeny ve *vlastní důležitosti*, takže ji při čtení mějte na paměti a můžete sledovat, jakým způsobem se všim souvisí.

Termíny nicméně nejsou tak důležitý jako vysvětlení podstaty každého jednotlivého problému. Pro nadpisy budu používat ty zaběhaný anglický termíny, což se bude hodit i těm, kteří by si o tom chtěli přečíst víc a v angličtině najdou 100 krát víc materiálu. Ti, co tyhle termíny znají, budou taky hned vědět, o čem mluvím. Pak to zkusím vystihnout krátce nějakou jednoduchou větou, přidám český termín, pokud jsem nějaký vůbec našel, a pak to podrobně vysvětlím.

Začneme několika zkresleníma, který jsou pro Antivirus nejrelevantnější, jelikož na jejich efekt tady narážíme prakticky pořád.

Authority bias

„Říkali to v televizi, tak to musí bejt pravda!“

„Authority bias“ je česky prezentováno jako „poslušnost vůči autoritě“, na čemž hned vidíme, jak je ten termín naprosto nevýstižnej. Tady na Antiviru sice všichni víme, kam ta poslušnost obvykle vede, ale pro normálního člověka ten český termín ani nemá

žádné negativní nádechy. „Poslušnost vůči autoritě“ může být klidně považována za dobrou věc. Slovo „bias“ se ale moc pozitivně vnímat nedá, stejně jako slovo „předpojatost“.

(Na tom vidíte další důvod, proč mi ty české termíny nepřipadají moc užitečný. Vůbec mám pocit, že *celý tohle téma kognitivních zkreslení je u nás dost opomíjený, neznámý a nepropracovaný*. Takže nejvyšší čas to aspoň trochu napravit.)

Tohle konkrétní zkreslení samozřejmě spočívá v tom, že lidé mají větší tendenci věřit někomu, kdo je „autorita“ nebo „odborník“, než někomu, kdo není, což ale ve skutečnosti moc nekoreluje s tím, kdo má pravdu. Termín by teda měl být spíš něco jako „nemístná“ nebo „neopodstatněná“ poslušnost vůči autoritě. Pointa je, že by se nemělo někomu důvěřovat *jenom proto*, že je „odborník“. Diplom ještě z nikoho nedělá opravdového odborníka, *a už vůbec ne pravdomluvného*.

Tohle není třeba moc rozvádět, protože o tom tady píšu pořád, a na konkrétních příkladech jsem to demonstroval například v předchozím článku.

Bandwagon effect

„Když to dělají všichni ostatní, tak to určitě nemůže být špatně.“

Česky „stádovej efekt“, neboli dělám to, co dělá stádo, protože tak to bude určitě dobře. „Přece by se všichni nepletli!“ No, pletli. Stádo se bohužel plete často a hodně, stejně jako authority.

„Bandwagon“ znamená něco jako módní trend, a angličtina běžně používá trefnou frázi „jump on the bandwagon“, neboli naskočit na vagón, kde už je banda ostatních, tj. přidat se k většině. Dalo by se tomu taky říkat třeba „zombie efekt“. Prostě jdete s davem, ať už jde kamkoliv.

Tohle dělají lidi z různých důvodů. Může to být proto, že jsou prostě líní přemýšlet vlastní hlavou, tak se řídí chováním ostatních. Tohle ale samozřejmě nevede k pravdě a v dnešní době může být až životu nebezpečný. Nebo to dělají proto, že nechtějí vybočovat z řady a nechtějí, aby na ně lidi koukali divně a ukazovali si na ně. Nebo se nechají nalákat na nějaký výhody, který tak získají, nebo naopak zastrašit nějakými výhrůžkami, co se stane, když se nepřidají.

Tak jako tak, následování stáda nikdy nemá nic společného s tím, co je pravda nebo co je správně. Často je to rychlá cesta do záhuby a poslední dobou je tohle nebezpečí o dost akutnější než dřív.

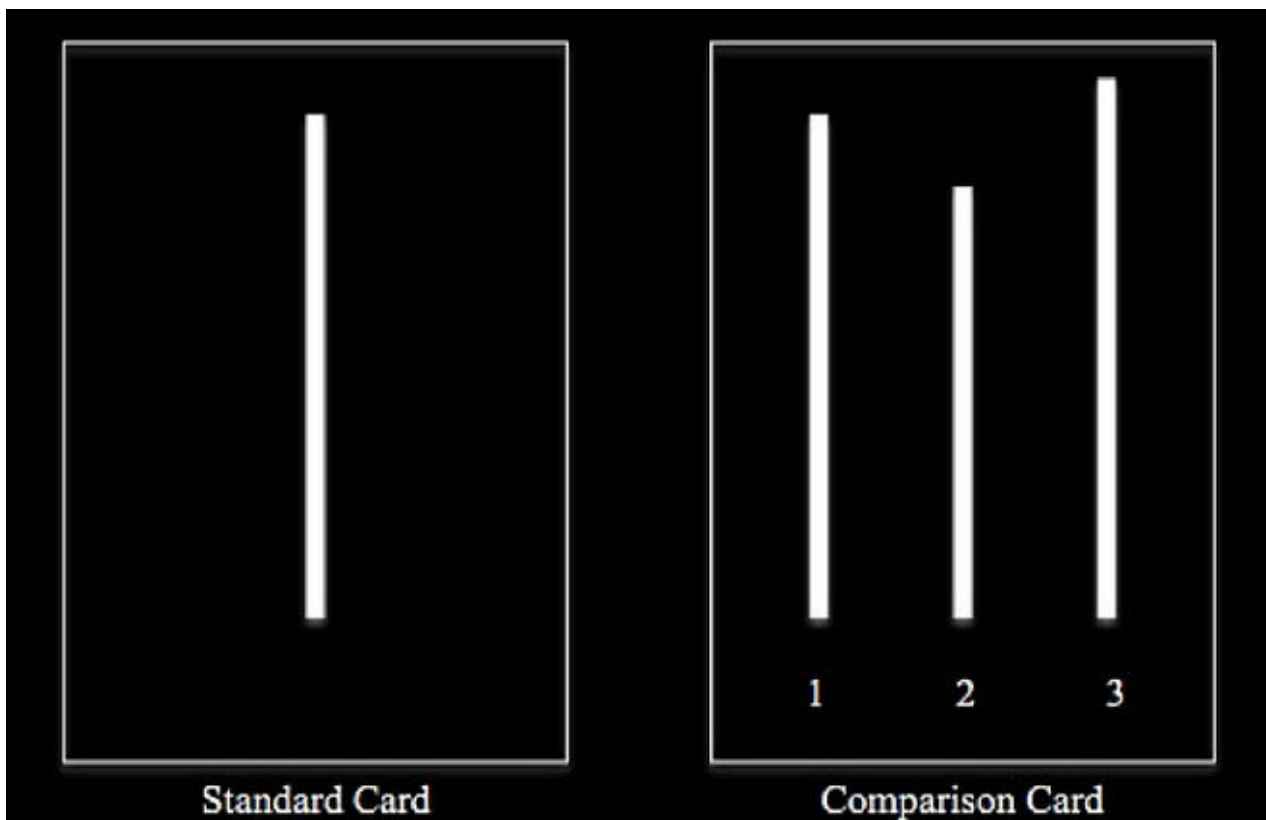
Groupthink

„Přece nebudu ta jediná kráva, která říká/dělá něco jiného!“

Česky „syndrom skupinového myšlení“. Úzce souvisí s předchozím zkrácením a je to o tom, že touha zapadnout do kolektivu může vést k iracionálním rozhodnutím a nežádoucím výsledkům. Je to o konformnosti a strachu, aby člověk nevybočoval a „nevypadal divně“.

Tenhle fenomén popisuje *Aschův experiment*.

V něm vám ukážou sadu obrázků, jako vidíte tady, a ptají se vás, která ze tří čar vpravo je stejně dlouhá, jako čára vlevo. Je to jednoduchý, a za normálních okolností je chybovost menší než 1%.

Podstatou experimentu ale je zjistit, jak budete odpovídat, když všichni okolo vás odpovídají *stejně špatně*. V experimentu je 8 účastníků a 7 z nich jsou herci. Ti mají instrukce, na který otázky mají odpovídat správně a na který ne. A v tom druhém případě dávají všichni *stejnou* špatnou odpověď.

Takže u obrázku nahoře budou třeba všichni odpovídat, že trojka je správně. Odpovídají všichni nahlas a test je o tom, jestli se necháte zblbnout a odpovíte taky trojku, nebo budete trvat na tom, že je to jednička. (Byl jsem trochu v pokušení napsat dvojku, abych vás otestoval, jenže bych ty vaše zmatený xichty stejně neviděl, tak vás nebudu zbytečně mást.)

Výsledky? Zhruba 37% odpovědí je špatně z důvodu přizpůsobení se ostatním. Neboli asi třetina lidí se nechá lehko přesvědčit, aby tvrdili něco, co na vlastní oči tvrdí, že není pravda. Většina z těch lidí nedala

špatnou odpověď *vždycky*, ale jen v některých případech. (Těch 37% je *odpovědí*, ne *lidí*.) Pět procent lidí se ale přidalo k nesprávné odpovědi ostatních *vždycky*.

Takže tu máme 5% lidí, který bysme měli okamžitě vystřelit do vesmíru. A přidat k nim všechny politiky. Ti by si s touhle skupinou beztak dokonale rozuměli. Byl by to vlastně jejich sen – lidi, který můžou *vždycky* na 100% zmanipulovat. A my bysme se zbavili dvou skupin zbytečnejch idiotů najednou.

Solomon Asch, psycholog, kterej ten experiment navrhnul, k tomu poznamenal, „To, že inteligentní mladí lidé s dobrými úmysly jsou ochotní říkat bílé černá, je znepokojující.“ Rasista. Dneska by ho hned vyhodili. Ještě v tej testovací skupině určitě ani neměl nikoho z LGBTUFO+.

Já bych se k experimentu vyjádřil asi takhle (můžete mě citovat):

Nárůst *počtu debilů* nezmírňuje stupeň jejich *debility*!

Neboli to, že nějakou hovadinu tvrdí hodně lidí, nemění nic na tom, že je to hovadina. Jen 25% lidí v Aschově experimentu odpovědělo na všechny otázky správně a nepodlehli tlaku, což znamená, že tři čtvrtě lidí podlelo aspoň jednou. Ty bych možná nestřílel hned do vesmíru, ale poslal bych je pro výstrahu třeba aspoň na exkurzi na Ukrajinu, aby viděli, jak to dopadá, když se všichni přidávají ke lžím někoho jinýho a ještě jim uvěří.

Illusory truth effect / reiteration effect

„No jasně že je to pravda! Dyť to říkají každě den!“

Nevim, jak se tomuhle říká česky, ale je to o tom, že ze stokrát opakovaný lži se pro některý lidi stává pravda. Kdo vymyslel rčení „opakování matka moudrosti“, ten to trochu nedomyslel, protože nevzal v úvahu, že když se opakuje lež, tak z toho nikdo nezmodří. Spíš naopak.

Opakování je základem propagandy. Když chcete lidem vnutit lež, evidentně nejjednodušší způsob je každý den tu lež opakovat v televizi. Když k tomu přihodíte jméno nějaký authority, většina lidí je bez šancí. Nejlepší je ještě vypnout weby, který říkají něco jinýho, aby lidi náhodou nemátly.

Možná vhodnější český přísloví o opakování by bylo „opakovanej vtíp není vtípem“. Když někdo řekne jednou „vakcína je bezpečná“, můžete se zasmát a říct si, „Haha, to je debil.“ Když to ale všichni opakujou každý den a mezitím na ty vakcíny lidi umírají, tak už to fakt není vtípný.

Je smutný, že se hodně lidí dá přesvědčit o pravdivosti lži něčím tak trapným, jako je pouhý opakování tý lži, ale bohužel to v praxi funguje dost dobře. Čehož jste si asi v posledních třech letech všimli.

Confirmation bias

„No vidíš, vždyť jsem to říkal. Tady to píšou taky!“

„Potvrzovací zkreslení“ je sice celkem logickéj překlad, ale jak jistě sami uznáte, zní to krkolomně a debilně. Když řeknete anglicky „That’s just confirmation bias.“, zní to úplně normálně a každý ví, o co jde. Když řeknete „To je jenom potvrzovací zkreslení.“, bude na vás každý koukat, jako že jste se nejspíš praštili do hlavy, a téměř nikdo nebude vědět, o čem mluvíte. Rozhodně jsem tenhle termín nikdy neslyšel nikoho použít.

No ale o co jde. Jde o to, že si informací, který potvrzujou váš názor, všímáte víc, než těch, který mu odporujou. Například můžete mít dva týmy, Republicrap a Democrap, a fandíte jednomu z nich. Když se v novinách dočtete, že někdo z druhýho týmu spáchal nějaký zločin, budete říkat, „No to je jasný! Jsou to všechno zločinci!“ Když se to samý dočtete o někom z vašeho oblíbenýho týmu, řeknete jen, „Meh. To je určitě nějaká blbost.“, otočíte stránku a rychle na to zapomenete.

Funguje to i u obyčejnějších věcí. Třeba si chcete koupit auto a rozhodnete se, jestli Škodovku nebo Ford. V nějakou chvíli se rozhodnete, že Ford. Od toho momentu se člověk obvykle na všechny další informace dívá s tímhle zkreslením. Nehledá už objektivní informace (protože nechce měnit svoje rozhodnutí), ale spíš potvrzení, že se rozhod „správně“. Kladnejch informací o Fordu a zápornejch o Škodovce si proto všímá, zatímco negativní o Fordu a pozitivní o Škodovce má tendenci přecházet a ignorovat.

Snadno je to vidět na těch největších tématech posledních let. Každý se nějak rozhod, jestli je covid nebezpečnej, jestli je fuckcína bezpečná a efektivní, a jestli jsou ukronacisti ti hodní nebo ti zlí. Většina lidí pak filtruje veškerý informace tak, aby to potvrzovalo jejich názor.

Když se rozhodli, že covid je nebezpečnej a v televizi říkají, že je v nemocnici hodně lidí s covidem, tak je to zaručeně pravda. Když ale náhodou v televizi někdo říká, že covid je jako chřipka, tj. ne moc nebezpečnej, tak si řeknou, že to je blb a nerozumí tomu. Problém je, když je ten člověk v televizi uznávaná autorita a divák je autoritář. To se v něm pak perou dvě kognitivní zkreslení opačného směru a on se musí potýkat s kognitivní disonancí.

Kdo věří na spásnou fuckcínu, neuvěří žádnému množství informací o tom, kolik ta fuckcína páchá škody, a bude vyhledávat statistiky, který ukazují, že fuckcína funguje. Stejně tak lidi, kteří na ni nevěří, budou vyhledávat informace o tom, jak fuckcína škodí, a ignorovat veškerý informace o tom, že by mohla pomáhat.

Kdo se rozhod, že Ukrajina je nejlepší stát na světě, neuvěří žádnému množství důkazů, že jsou to nacisti („to je všechno podvod“), nebo že jim velí zfetovanej komik. Když Ukrajinci na frontě o tři kroky postoupí, je to vítězství, úspěch, a důkaz, že jsou lepší. Když se o deset kilometrů musí stáhnout, je to strategická relokační, nic důležitýho to neznamena, a je to důkaz, jak jsou Rusové agresivní a zlí.

Prostě když se stane A, tak to potvrzuje náš názor, a když se stane B, který je opakem A, tak to taky potvrzuje náš názor, protože stačí jen změnit úhel pohledu a najít tu „správnou“ interpretaci.

Když ruská raketa dopadne do Polska, je to terorismus a důvod k WWIII. Když se ukáže, že to byla ukrajinská, tak je to buď takový malý nedorozumění a nebo se to vůbec nestalo a co bude dneska k večeři? Guláš? Super! Cože, jaká raketa? O tom nic nevím.

Samozřejmě tohle všechno funguje na obě strany. Uvádím víc příkladů, který jsou v souladu s názory antivirů, ale to je taky „bias“ a je třeba mít na paměti, že se těch chyb dopouštíme taky. Jak ruská, tak ukrajinská strana má tendence všimát si víc zpráv, který podporují její narativ.

S potvrzovacím zkreslením (to zní fakt debilně...) souvisí **selektivní vnímání**, což jsem v podstatě právě popsal. Je to to, že si některých věcí a informací všímáme a jiných záměrně ne, nebo, jak dnes často vidíme vystižený frází „když dva dělají totéž...“, že soudíme v principu stejný věci jinak podle toho, jestli jsou v souladu s našim názorem na situaci nebo ne.

Rus přejede tankem bábu. „Hajzl terorista!“ Ukrajinec přejede tankem bábu. „Neměla tam kráva překážet.“ Anebo obráceně. To je jedno. Je to prostě neschopnost dívat se na věci objektivně a hledat si interpretaci, která se nám hodí.

Semmelweis effect

„Nemel blbosti! Vždycky jsme to dělali takhle, tak to tak budeme dělat dál!“

Semmelweisův efekt je tendencí odmítat nový důkazy proto, že jsou v rozporu se zavedenými normami, zvyky, nebo vírou. Podobný je „status quo bias“, při němž člověk nechce na stávající situaci nic měnit, protože „nedělejte mi tu v tom bordel nějakými vašimi novotami“.

U Semmelweise je zajímavý, jak tohle pojmenování vzniklo, protože to taky ukazuje, jak hodně se dá věřit odborné lékařské komunitě, která nám tu byla za covidu předhazovaná (a určitě znova bude, až padne poslední Ukrajinec a bude třeba rychle změnit téma).

Ignaz Semmelweis byl maďarskej doktor, kterej v roce 1847 přišel na to, že úmrtnost na horečku omladnic spadla desetinásobně, když si doktoři začli dezinfikovat ruce, než se přesunuli od jednoho pacienta ke druhýmu, a obzvlášť když šli k pacientovi po pitvě. V jeho nemocnici tuhle praxi zavedli a měli prokazatelně nesrovnatelně lepší výsledky než ostatní nemocnice, jenom proto, že si doktoři začli mejt ruce.

Jak na to reagovala odborná lékařská komunita? Všichni mu říkali, že je magor a odmítali dělat takovou blbost, jako mejt si mezi operacema ruce. Vážně. A tohle vydrželi dlouho, přese všechny důkazy o tom, že to fakt funguje. Až roky po Semmelweisově smrti se tahle praxe mytí rukou zavedla globálně.

Takže si na to vzpomeňte, až vám zase bude někdo říkat, že doktoři jsou odborníci a vědí, co dělají, a že se na něčem *všichni shodou*. **Není to tak dávno, co se všichni shodovali na tom, že mytí rukou je kravina.**

Hindsight bias

„No dyť to bylo jasný, že to takhle dopadne!“

Můžete si opět vychutnat nádhernej český překlad „Problém zpětného pohledu“, kterej vůbec nic neobjasňuje. V tomhle případě máme ale naštěstí pěkný český přísloví „po bitvě je každěj generál“, který to naopak vystihuje velmi přesně.

Podstatou je, že po tom, co se něco stane, se lidi chovají, jako že to bylo jasný, ačkoliv předtim, než se to stalo, jim to jasný vůbec nebylo. Je to takový chytračení, kdy se člověk, když už je po všem, snaží

vypadat chytře, jako že situaci dobře rozumí, ačkoliv do poslední chvíle netušil, co se stane. Tohle je samozřejmě plně založený na vlastní důležitosti.

Taky se to projevuje, když posuzujeme, jak někdo zvládnul situaci, ve kterej jsme sami nebyli. Zřetelnej a smutnej je příklad, kdy lidi kroutí hlavou a říkají, „Jak mohli lidi následovat Hitlera?“ nebo „Jak mohli lidi podporovat nacismus?“, a když se jim naskytne šance nacismu oponovat, tak se s maximálním nasazením přidají na stranu těch nacistů.

Můžete se teda dívat na nějaký minulý události a pozastavovat se nad tím, jak se mohli lidi takhle chovat, ale je slušná šance, že kdybyste byli na jejich místě, chovali byste se stejně. Akorát teda jestli čtete pravidelně Antivirus, tak se ta šance celkem dost minimalizuje. Doufám.

Sunk cost fallacy

„Když už jsem do toho vrazil tolik prachů, tak to dotáhnu do konce, i kdyby mě to zabilo!“

(Famous last words.)

Česky je to něco o utopených nákladech a je to o tendenci pokračovat v nějaké činnosti, do který jsme něco nainvestovali, ať už to byl čas, peníze, nebo práce, i v bodě, kdy už je to celkem evidentně nevýhodný. Jinak by si totiž člověk musel přiznat chybu a připustit, že nějakou energii do něčeho investoval zbytečně nebo hloupě (a to ohrožuje jeho vlastní důležitost).

Takže pak třeba lidi odmítají ukončit válku, protože „Už nám v ní umřelo sto tisíc lidí. Když to teď vzdáme, tak to bylo celý zbytečně!“, a budou v tej sebevražednej činnosti radši pokračovat do posledního Ukrajince, nebo nějakýho jinýho postradatelnýho negra, třeba Čecha. Pak zjistí, že to prohráli, všichni okolo jsou mrtví, a bylo to stejně všechno k hovnu. Ještě že pak jejich pozornost odlákají média nějakou jinou krizí a nebudou o tom muset moc přemýšlet.

Nebo se to může projevovat tak, že lidi setrvávají ve vztahu, kterej evidentně nefunguje, protože do toho nainvestovali pět těžkejch let svýho života, tak toho teď přece nenechaj. Nebo si koupíte permanentku do bazénu a pak tam chodíte, i když se vám zrovna vůbec plavat nechce, protože když už jste za to vyhodili tolik peněz, tak by bylo blbý sedět doma. Jenže je to kravina. Ty prachy jsou pryč, ať tam půjdete jednou nebo desetkrát, a když se vám zrovna nechce, tak je blbost se k tomu nutit.

V extrémních případech může bejt chování lidí úplně iracionální, jako když si koupí luxusní drahou nádhernou zimní bundu, a ona pak zrovna není zima, tak ji stejně nosí, aby ji vůbec „unosili“, když je tak pěkná a dali za ní půl vejplaty.

Tohle zkreslení souvisí s neochotou přiznat si, že jsme někde udělali chybu. Prostě pokračujeme v činnosti, o kterej už sami víme, že je stupidní, protože když jsme rok všem říkali, že takhle je to správně, tak přece nepřiznáme, že jsme mleli kraviny, a nebudeme všem pro smích.

Wishful thinking

„Ale vakcína nemá žádný vedlejší účinky!“ / „Rusové už skoro prohráli.“

Do češtiny přeloženo s mírně erotickým nádechem jako „toužebné myšlení“, což je opět něco, co jsem nikdy neslyšel nikoho říct v normální konverzaci. Je to spíš o tom, že si člověk něco namlouvá a maluje si věci tak, jak chce, aby byly. Lepší termín by byl „zbožný přání“. (Předpokládám ale, že to nebylo politicky korektní.)

Odráží to neochotu akceptovat realitu, když se věci nevyvíjí tak, jak chceme. Do nějaký míry to asi dělá skoro každěj, ale je to obzvlášť běžný u profesionálních manipulátorů a lhářů, kteří svým neustálým lhaním vytváří alternativní realitu, kterou musejí neustále podporovat dalším lhaním tak zoufale, že těm svejm lžím začínají věřit a už ani nedokážou rozlišit, co je pravda a co ne.

Tohle potom vede k jejich pádu, protože se natolik spoléhají na to, že se všechno opravdu podřizuje jejich přáním, že jsou slepí k věcem, který nepřipouštěli, že by se mohly stát. Tohle souvisí s předchozím zkreslením. Když někdo rok přesvědčeně všem tvrdí, že „Ukrajina vyhrává“, má v tom něco investováno, už jen proto, že by jinak musel připustit, že celý rok mele kraviny.

Pak mu nezbejvá, než si *zbožně přát*, aby to tak opravdu bylo, vyhledávat jen informace, který naznačují, že to tak je (confirmation bias), a odmítat vidět cokoliv, co tomu odporuje. Na tom vidíte, jak se ty zkreslení navzájem hezky doplňují. A taky vidíte, že tohohle člověka v nějakém bodě dostane realita a neúprosně mu ukáže, že to opravdu bylo jinak, než celou dobu tvrdil, a pak se mu sesype celý svět.

Tohle čeká Jelita, který si vytvořily svoji vlastní realitu kolem vlastních lží, a ačkoliv se jim rozpadá na všech frontách, odmítají se jí pustit. Až to všechno praskne, tak zjistí, že je pozdě to nějak zachraňovat, protože už dávno prošvihli všechny šance. A lidi budou tou dobou *hodně* nasraní.

Pro vás z toho vyplývá hlavně to, že byste neměli zaměřovat to, jak věci jsou, s tím, jak byste chtěli, aby byly. Pokud budete svým přáním přisuzovat větší význam než tomu, co vidíte na vlastní oči (a obzvláště když budete zavírat oči před tím, co nechcete vidět), tak se vám to dřív nebo později šeredně vymstí.

Illusion of control

„Nic se nemůže stát.“

„Iluze kontroly“, nebo jak to přeložit, je tendence přeceňovat vlastní vliv na vývoj událostí. Svět je komplexní a angažuje se v něm nejen spousta jiných lidí, než jen vy, ale i dalších faktorů a jevů, vám známých *i neznámých*, který mohou všelijak změnit chod událostí jiným směrem, než jste očekávali, že se budou ubírat.

S tím souvisí přehnaný spolýhání se na to, že vám vyjdou vaše *plány*. Vždycky mě zaráželo, když někdo nadhodil nějaký narychlo sesmolenej plán s tím, že podle toho pojedeme, já jsem se zeptal, co budeme dělat, když něco z toho nevyjde, a on na mě nechápavě koukal a ptal se, „A proč by to nemělo vyjít?“, jako by ta nejjasnější věc na světě byla, že jeho totálně nepromyšlenej plán určitě vyjde a nic se nemůže pokazit.

Tohle je mimochodem myšlení běžný u kriminálních, což dobře popsal Stanton Samenow v knize *Inside the Criminal Mind*. Oni vždycky přehnaně spolýhají na to, že všechno půjde tak, jak si to představují, ačkoliv obvykle postrádají dostatečnej intelekt, aby vůbec dali dohromady nějaký aspoň napůl slušnej plán. Jejich mozek vůbec není schopnej pojmout jiný možnosti, než ty, který chtějí vidět (wishful thinking). Když potom něco nevyjde, hrozně je to nasere a v záchvatu vzteku pak situaci ještě zhoršují dalšíma špatnejma rozhodnutíma.

Takovým protijedem iluze kontroly je Murphyho zákon. Pokud se něco může posrat, realisticky by člověk takovou variantu přinejmenším měl brát na vědomí, a ideálně se na ni nějak připravit – podle závažnosti možnejch následků. **A posrat se něco může skoro vždycky, včetně věcí, který vás vůbec nenapadly.** Jít do jakýkoliv nebezpečný situace s přesvědčením, že se všechno odehraje tak, jak předpokládáte, je silně naivní. Je dobrý mít nějaký plán B.

Opačnej extrém jsou ale lidi, kteří potřebují i plány C, D a E a někdy ještě pár dalších, aby vůbec vylezli z domu. Bejt „control freak“ taky není dobrý. Všechno se dá přehánět do extrémů a správná cesta je založená na nějaký rovnováze mezi nima.

Normalcy bias

„Nikdy předtím se to nestalo, tak proč by se to mělo stát teď?“

Tohle je předsudek založená na představě, že to, co je „normální“, nebo to, „jak to vždycky bylo“, je to jediný, co *může* bejt a nikdy to nebude jinak. Takže někdo, kdo nikdy nezažil válku, může bejt neschopný připustit možnost, že by tam, kde žije, mohla bejt válka.

Nebo když ho někdo varuje, že bude ekonomická krize (protože dává pozor) a měl by se na ní připravit, tak se mu vysmívá a blábolí něco o konspiračních teoriích, protože on o žádné krizi nic neví a nikdy žádnou nezažil a takový věci se už dneska nedějou.

Nebo neuvěří, že by nějaká nová vakcína mohla bejt nebezpečná, protože mu celý život všichni tvrdili, že vakcíny jsou super dobré a zachránily milióny životů (čehož důkazem je, že už to slyšel hodněkrát), tak jich do sebe nechá napíchat pět během dvou let, a pak se diví, že dostal infarkt.

To, že se něco nikdy dřív nestalo, nijak neznamena, že se to nemůže stát.

But this time it's different

„Jo, ale *tentokrát* je to jiný!“

Tohle je opak toho předchozího, při němž si člověk z nějakýho důvodu myslí, že událost A, která historicky měla vždycky výsledek B, bude tentokrát mít výsledek D. Jasně to vidíte na proroctvích o konci světa. Bylo jich hodně a svět zatím pořád neskonal.

Takže na jednu stranu, s ohledem na předchozí zkraslení, to, že svět nikdy předtím neskonal, neznamena, že se to nemůže stát, ale na druhou stranu tvrdit, že bude konec světa, protože to říká nějaký proroctví, když všechny ty ostatní konce světa ohlašovalo nějaký podobný proroctví, je celkem iracionální.

Když lidi tvrdí, „Ale tentokrát je to jiný!“, je třeba se dívat na to, jestli mají nějaký *objektivní důvody* si myslet, že je to jiný, nebo jsou to jen důvody spíš emocionálního charakteru. Když vám sami řeknou, „Já to tak cítím, že tentokrát je to jiný.“, tak jsou obvykle dost mimo.

Snad nejděsivější je příklad, kdy politik slibuje *změnu*, když ho zvolíte, a lidi mu to věří. Všimněte si, že politici **vždycky** slibují změnu. Proč? Protože lidi jí vždycky chtějí. Proč? Protože věci vždycky stojí za hovno. Proč? Protože ti předchozí politici všechno dokurvili, kam až to šlo. Po tom, co o 4 roky dřív slibovali taky změnu.

Takže je tragický, že si spousta lidí tohodle vzorce za celý život nevšimla. A když jim řeknete, „ale dyť nám slibují změnu pokaždý“, tak vám řeknou, „ale tentokrát je to jiný“. Neni. Politici lžou jako vždycky a jestli bude změna, tak jedine k horšímu a ne ta, kterou

slibovali. S ohledem na *normalcy bias* je samozřejmě možný, aby pozitivní změna nastala, i když se to nikdy nestalo, ale chtělo by to trochu lepší důkaz, než že to politik slibuje.

Protože *to* dělají *vždycky* a evidentně to nezaručuje ten žádoucí výsledek.

Tady ale vidíte, že vyhnout se nějakému zkreslení neznamena otočit o 180 stupňů, protože tam jen číhá nějaký jiný zkreslení, ale najít tu rovnováhu. Objektivita spočívá v eliminaci zkreslení ve všech směrech.

Gambler's fallacy

„Už padla pětkrát červená, tak teď padne stopro černá!“

„Omyl hazardního hráče“ je tendence očekávat, že se něco stane, protože už se to dlouho nestalo. Někdy se tomu říká „klam Monte Carla“ (Monte Carlo fallacy), podle případu z roku 1913, kdy tam na

ruletě padla 26x za sebou černá. Gamblerři tam přišli i o kalhoty. (Možná.)

Pokud sázíte v ruletě na černou nebo červenou, šance je vždycky 50/50, bez ohledu na to, kolik čeho padlo předtím. To, že padla desetkrát červená, nemůže nijak měnit pravděpodobnost dalšího hodu, protože to je oddělená událost.

Každýmu je asi jasný, že deset červených za sebou je méně pravděpodobnějších, než pět červených a pět černých. Tady ale aplikujeme pravděpodobnost *na sadu hodů* jako celek. Každý z těch deseti hodů má sám o sobě vždycky pravděpodobnost 50/50 pro každou barvu.

Stejně tak, když budete házet kostkou, má kterýkoliv číslo vždycky pravděpodobnost padnout 1/6. To, že už vám 2 hodiny nepadla šestka, nijak nezvyšuje její pravděpodobnost při dalším hodu.

The Halo Effect

„To on by nikdy neudělal!“

O tohle zkreslení jsme lehce zavadili už v úvodu. Jde o převládnutí prvního nebo nejsilnějšího dojmu, kterej pak potlačí všechny ostatní vjemy. Funguje to na pozitivní i negativní dojem. Dalo by se na to taky dívat jako na tendenci si někoho idealizovat nebo démonizovat.

Ten pozitivní příklad jsem už popsal, tak se podíváme na negativní. Setkávám se denně s lidma, kteří jsou naprosto spokojeni s vládní pětidemoličí lidojedů a novým präsidentem Taťkou šmoulou. Zato Babiš je pro ně ten nejhorší člověk na světě. Všechno dělá špatně. Je zlej, prolhanej a podlej. Jakmile jen slyší jeho jméno, začínají se ušklibat a vytahovat historky o zlym Babišovi z Mordoru. Kdyby Babiš převed nemocnou stařenku přes ulici, na 100% by okamžitě našli nějakou totálně negativní interpretaci týhle události. „On si asi myslí, že si takhle získá víc voličů.“ Nebo tak něco.

Je směšný poslouchat tyhle lidi, ačkoliv mám sám Babiše za nehoráznýho hajzla. Oni se v tom úplně vyžívají, když si povídají o tom, jak je nejhorší, a přitom jim vůbec nevadí ta druhá parta grázlů, kteří jsou úplně stejní jako on, ne-li horší. Objektivita tu rozhodně chybí.

I zdánlivě dokonalejší člověk může udělat chybu nebo dokonce spáchat zločin, a i ten největší hajzl občas něco udělá dobře. Černobílý vidění světa nikdy nevede k ničemu dobrému. (Proto ho média tak podporují a vytváří – je potom lehký štvát lidi proti sobě.)

Dunning-Kruger effect

„Ty tomu hovno rozumíš. Já jsem o tom viděl pořad na ČT!“

Tenhle efekt ukazuje, že lidi s menšíma vědomostma, schopnostma, zkušenostma, nebo inteligencí mají tendenci tyhle svoje schopnosti přeceňovat, a o co hůř na tom ve skutečnosti jsou, o to víc se přeceňují. Popsali ho psychologové David Dunning a Justin Kruger, a proto se tak jmenuje.

Ukazuje se jako (ne)poměr mezi něčím skutečnějma výsledkama a jejich vlastním dojmem z toho, jak dobré ty výsledky byly. Neboli skupina lidí dostane nějaký test, kterej se pak vyhodnotí, a než se jim oznámí výsledky, tak jsou tázáni, jak dobře si myslí, že dopadli. Ti relativně dobří si myslí, že dopadli o *trochu* líp, než dopadli. Ti špatní si myslí, že dopadli o *hodně* líp, než dopadli. Ti nejlepší se dokážou zhodnotit celkem objektivně, až si naopak někdy myslí, že jejich výkon nebyl zas tak moc dobrý, i když byl.

V podstatě to dává smysl. Představte si, že se o nějakým tématu dá vědět 100 věcí. Ten, kdo ví 90, má jednak dobrou představu o daným tématu, ale zároveň dokáže i posoudit, kolik toho ještě neví. Takže odhadne, že je někde na těch 90 procentech. Kdo ví 50 věcí, ten svojí situaci tak objektivně neposoudí a myslí si, že je někde na 60-70%. Kdo ví jen 10%, ten vůbec nemá páru, kolik mu toho uniká, a klidně si bude myslet, že o tématu ví polovinu faktů nebo i víc.

Neboli ten s 90 se posoudí objektivně, nebo někdy i trochu negativně, ten s 50 si přidá 10-20%, a ten s 10 si přidá 40%. Čím je člověk „blbější“, tím menší má představu, jak je blbej. Každý má lepší představu o tom, co je „pod“ nim, než „nad“ nim. Když se baví blbej a chytřej, ten chytřej rychle pozná, že ten druhý je blbější, než on. Ten blbej ale nepozná, že ten druhý je chytřejší, protože při svojí „blbosti“ nedokáže „chytrost“ identifikovat.

Potom se v praxi často stává, že lidi s minimálníma znalostma poučujou někoho, kdo má v daným oboru znalosti mnohem větší, a tenhle fakt vůbec nepostřehnou. Rychlá rada: nehádejte se o věcech, který jste nestudovali aspoň desítky hodin *potom*, co jste dokončili školu. A nemyslete si, že skouknutí dvou videí od bůh ví koho na Youtube z vás dělá experta.

Politická korektnost

„Tvrdit, že ne všichni běloši jsou rasisti, je rasismus! A homofobie! A sexismus! A terorismus!“

Nevim, jestli se politická korektnost počítá jako kognitivní zkreslení, ale rozhodně tu vidíme četný zcestný závěry v důsledku idiotskejš předsudků, a v poslední době tahle imbecilita přerostla do nekontrolovatelně nebezpečnejch rozměrů.

Politická korektnost vede ke změně myšlenkovejch procesů pod vlivem nějaký ideologie. Původně to začínalo tím, že si jako máte dávat pozor na to, abyste nikoho neurazili. Poslední dobou tu ale máme podezřele velký množství lidí, kteří to nějak dovedli tak daleko, že v zájmu neurážení nikoho urážejí neustále všechny okolo sebe a ještě na ně volají policajty.

Nedávno jsem se pozastavil nad tím, jak si specificky klimagoři vypěstovali takovou unikátní formu debility, při níž si myslí, že ideálním způsobem boje proti klimatu (nebo za klima? nejsem si

jistě) je přilepovat a přibetonovávat si někam ruce. To už opravdu vyžaduje tak extrémní míru zpitomělosti, že jim zřejmě neurony střílejí všema možnejma směrama, jen ne tím správným.

Nicméně politická korektnost není přirozená tendence lidské mysli, ale uměle vytvořený a naučený způsob reagování na normální věci psychotickým vyšilováním, takže je to trochu jiný, ale ke kognitivnímu zkreslení tu dochází taky. Nebo spíš k totální kognitivní demolici.

* * *

Jak jsem napsal na začátku, těch zkreslení jsou stovky a není od věci si je někdy aspoň zběžně pročíst. Na to stačí i Wikiparodie, protože na tomhle nemá moc co zvorat. Patří sem samozřejmě třeba i *stereotypy*, podle nichž lidé soudí něco, co se jim ve skutečnosti úplně vymyká. Rasismus, sexismus, a jiný idiotismy jsou taky formy kognitivního zkreslení. Stejně tak když někdo se svým pohledem na svět ustrne v roce 1989 a od té doby se pro něj nikde nic nezměnilo. Všechny tyto zkreslení brání člověku v objektivním vnímání světa.

Připadá mi smutný, že v tomhle ohledu tu v běžné populaci je prakticky nulový vzdělání, ačkoliv tohle jsou věci, který by využilo 100% lidí prakticky každé den. Rozhodovat se o něčem musíme všichni pořád. Ne každé rozhodnutí je tak zásadní, aby vyžadovalo detailní analýzu omylů ve vlastním myšlení, ale je jich dost, a ve světě, kde s náma někdo manipuluje 24 hodin denně, nám rozhodně nijak neprospívá, když o tomhle nic nevíme.

Místo toho do nás ve škole hustili hromadu věcí, který jsou nám většinu času celkem k ničemu. (Já si třeba ze školy pamatuju, který rok byla bitva na Bílej hoře. Zatím jsem pořád nepřišel na to, k čemu je mi to dobrý.) Samozřejmě je to záměr. **System neposkytuje vzdělání, ale indoktrinaci**, neboli zajišťuje,

abysme pokud možno všichni věděli o *stejných* věcech, měli na ně *stejný* názory, a nechápali nic, co by nám ulehčilo bránit se manipulaci ze strany vlád a médií.

Aby vám tenhle článek byl ku prospěchu, tak bych rád zdůraznil, že byste tyhle vědomosti neměli používat k hledání chyb v myšlení ostatních, ale k hledání a odstraňování vlastních!

V tom spočívá ten přínos. Vystopujete svoje nejčastější předsudky a nejběžnější omyly v myšlení, naučíte se je včas detekovat, a pak je můžete postupně začít odbourávat. Dosáhnete tím větší objektivity, která povede k lepším rozhodnutím a menší šanci, že se v důsledku vlastních rozhodnutí vřítíte do nějakého maléru, a taky k menší pravděpodobnosti, že vás někdo lehko oblafne.

AUTOR: Antivirus

CHCI PŘÍSPĚT NA CHOD PORTÁLU

Upozornění: Tento článek je výlučně názorem jeho autora. Články, příspěvky a komentáře pod příspěvky se nemusí shodovat s postoji redakce cz24.news. Medicínské a lékařské texty, názory a studie v žádném případě nemají nahradit konzultace a vyšetření lékaři ve zdravotnickém zařízení nebo jinými odborníky.